

PHILIPPUS THEOPHRATUS BOMBAST VON HOHENHEIM

PARACELSUS CEL MARE

Filosof al Monarhiei, Prinț al Spagirișilor, Astronom Șef,
Medic Eminent și Trismegist al Tainelor Mecanice

Opus Paramirum

PRINCIPIILE ARTEI MEDICALE

Cuvânt introductiv:
FRANZ HARTMANN

Traducere, note și îngrijire ediție:
ALEXANDRU ANGHEL

EDITURA HERALD
București

CUPRINS

Cuvânt introductiv 9

CARTEA ÎNTÂI

Caput Primum 48

[Cele trei elemente constitutive ale ființei omenești. Focul și importanța lui: este esență a lucrurilor, sursă a cunoașterii și element de verificare a artei medicului.]

Caput Secundum 55

[*Prima materia. Ultima materia.* Toate procesele din natură au la bază voința divină. *Tria prima*: sulful, mercurul și sarea sunt elementele constitutive ale ființei omenești. *Limbus*-ul]

Caput Tertium 62

[Bolile sunt cauzate de *substantiae ens*. Boala este masculină, întrucât ceea ce o cauzează este de natură masculină, adică materia astrală din *limbus*.]

Caput Quartum 69

[Originea bolii nu este de natură umorală sau compozită, ci trebuie căutată în întipărirea astrală]

Caput Quintum 77

[Teoria asemănării. Ideea de „imagine”. Ceea ce vindecă un lucru își poate exercita puterea vindecătoare asupra unui lucru asemănător, ceea ce se explică prin mila divină.]

Caput Sextum 84

[Disecția unui corp la un moment dat nu poate evidenția puterile vindecătoare inerente acestuia. Această putere este dată de cele trei substanțe fundamentale. Înțelegerea corectă a procesului vieții.]

Caput Septimum 90

[Bolile interioare pot fi vindecate prin lucrurile exterioare. Microcosmosul este asemeni macrocosmosului. Corpul omenesc este unul singur și totodată două: corpul de sămânță și corpul de hrană]

Caput Octavum 98

[Continuarea teoriei celor două corpuri. Regimul și dieta. Dumnezeu nu a lăsat niciodată ca o boală să apară fără să creeze și leacul pentru aceasta. Componenta etică a vindecării.]

CARTEA A DOUA

Caput Primum 107

[Cele trei substanțe fundamentale: sulf, mercur, sare și componentele lor organice. Bolile ce sunt produse pot fi vindecate cu *nomina* și *causae* echivalente.]

Caput Secundum 115

[Transformările care duc la vindecarea bolilor au loc în urma acțiunii puterilor arcanе, a utilizării ierburilor și a influențelor astrale.]

Caput Tertium 127

[*Compositum* sau remediul cu valențe universale. Puterea sa de vindecare este dată de prezența în el a întregii lumi, a cerurilor și puterilor pământești. Meditație asupra morții.]

Caput Quartum 133

[Asemănarea proceselor de exaltare ale celor trei substanțe din lumea exterioară cu cele din interiorul corpului. Alchimia interioară a Mercurului și bolile care rezultă de aici.]

Caput Quintum 138

[Alchimia interioară a sării. Bolile care rezultă în urma acestor procese. Natura particulară a sării determină natura particulară a bolii.]

Caput Sextum 143

[Alchimia interioară a Sulfului. Bolile care rezultă în urma acestor procese. Natura specifică a sării determină natura particulară a bolii.]

Caput Septimum 149

[Despre bolile congenitale, adică bolile care nu rezultă din cauze anterioare, ci sunt astfel de la natură.]

Caput Octavum 155

[Corpul invizibil. Despre ființa omenească care nu este făcută din *limbus*. „Căsătoria” dintre corpul din suflu și corpul din *limbus*]

Concluzie adresată medicului Joachim von Watt 158

Lucrările de medicină ale lui Paracelsus 161

Bibliografie selectivă 165

Index de termeni latini 169

Cuvânt introductiv

Philippus Aureolus Theophrastus Bombast de Hohenheim s-a născut în 1493, într-un sat în apropiere de Zürich. În copilărie, Paracelsus a căpătat cunoștințe științifice de la tatăl său, care i-a predat primele noțiuni de chirurgie și medicină. El i-a purtat părintelui său un respect deosebit și a vorbit întotdeauna în termeni elogioși despre acesta, care i-a fost nu numai tată, dar de asemenea prieten și magistru.

La vârsta de șaisprezece ani a fost trimis să studieze la Universitatea din Basel. A fost instruit apoi de celebrul Johannes Trithemius de Spanheim, abatele mănăstirii Sfântul Iacob din Wurzburg (1461-1516), unul dintre cei mai renumiți maeștri în magie, alchimie și astrologie și, sub îndrumarea acestui profesor, i-au fost cultivate îndeosebi înclinațiile pentru științele și practicile oculte. Își continuă munca de cercetare în laboratorul bogătașului Sigismund Fugger, la Schwatz, în Tyrol.

Mai târziu, Paracelsus a călătorit foarte mult. A vizitat Germania, Italia, Franța, Țările de Jos, Danemarca, Suedia și Rusia; se spune că a ajuns și în India. Într-una din aceste expediții, a fost luat prizonier de către tătari și dus la han, al cărui fiu l-a însoțit după aceea la Constantinopol. În perioada captivității, Paracelsus fost inițiat în învățăturile secrete ale

Orientului: concepțiile sale referitoare la cele șapte principii ale omului, la proprietățile corpului astral sau la spiritele naturii erau total necunoscute pe vremea aceea în Apus.

Ajuns în Italia, Paracelsus s-a înrolat în calitate de chirurg militar și a participat la multe expediții din acele timpuri. Cu aceste ocazii, el a cules foarte multe date utile, nu numai de la medici, chirurghi și alchimiști, dar și din contactele pe care le-a avut cu bărbierii, călăii, ciobanii, evreii, țigani, moașele și ghicitoarele. A adunat informații prețioase, atât din mediile înalte ale societății, cât și din cele de jos, de la învățați, ca și de la oameni neștiutori de carte. Nu era ceva neobișnuit ca el să fie văzut adesea printre căruțași și vagabonzi, pe drumuri și prin hanuri, situație care i-a determinat pe adversarii săi să-i reproșeze purtarea și să-l defăimeze. La vârsta de treizeci și doi de ani, Paracelsus s-a întors din nou în Germania, unde a devenit repede celebru datorită tratamentelor reușite pe care le-a aplicat.

În 1527 a fost numit de către Consiliul Orășenesc al orașului Basel profesor de medicină și chirurgie, primind un salariu foarte mare. Prelegerile sale nu constituiau, ca acelea ale colegilor lui, doar repetarea ideilor lui Galen, Hipocrate și Avicenna, lucru obișnuit în medicina din acele timpuri. Concepțiile pe care se întemeiau cursurile sale erau strict personale și le predă independent de opiniile celorlalți, culegând aplauzele studenților și șocându-i pe colegii săi prin nerespectarea regulii de a predă doar ceea ce fusese acceptat ca valabil de vechile autorități în materie, indiferent dacă învățătura era compatibilă cu rațiunea și adevărul.

El a deținut în același timp și funcția de medic-șef al orașului Basel. În această calitate, a prezentat consiliului propunerea ca farmaciștii să fie puși sub autoritatea sa, pentru a-i supraveghea în exercitarea corectă a profesiei și a-i verifica dacă foloseau doar substanțe pure și originale, evitându-se astfel ca ei să pretindă sume exagerate pentru medicamente. Urmarea acestei măsuri a fost, așa cum era de așteptat, că Paracelsus și-a atras întreaga ură a farmaciștilor și a vânzătorilor de medicamente. În același timp, mai mulți medici și profesori, invidioși din pricina succesului pe care el îl repurta în predarea cursurilor și în tratarea bolilor, s-au alăturat celor care-l defăimau, susținând că numirea lui ca profesor la universitate fusese făcută fără asentimentul lor și că Paracelsus era un străin despre care „nimeni nu știa de unde vine”; mai mult, nu se știa dacă el este sau nu „un medic adevărat”.

În urma acestei acțiuni, Paracelsus a părăsit Baselul și s-a stabilit la Nürnberg, în perioada 1529-1530. „Medicii atestați” de acolo l-au considerat un vraci, un șarlatan și un impostor. Ca să dovedească netemeinicia acuzațiilor ce i-au fost aduse, a cerut consiliului orașenesc să-i permită să trateze doar pacienții declarați irecuperabili. Medicii i-au trimis spre tratament câțiva bolnavi de elefantiasis, pe care el i-a vindecat într-un timp foarte scurt și fără să pretindă vreun onorariu. Documente care se referă la acest caz pot fi găsite în arhivele orașului Nürnberg.

În 1535 este invitat la Salzburg de către prințul palatin, ducele Ernst de Bavaria, care era un mare iubitor de științe oculte. Aici, Paracelsus a cules roadele îndelungatelor sale eforturi și faima lui a început să fie cunoscută în tot mai

multe locuri. Însă nu i-a fost dat să se bucure prea mult timp de odihna meritată, căci la 24 septembrie 1541 a murit, după o scurtă suferință, la vârsta de patruzeci și opt de ani și trei zile, într-o cămăruță a hanului „Calul Alb”, iar trupul i-a fost îngropat în cimitirul Sfântul Sebastian.

*

Paracelsus a lăsat o avere modestă la moartea sa, însă adevărata sa moștenire a constituit-o numărul mare de scrieri. Lucrările lui Paracelsus se disting mai ales prin maniera concisă și totodată cuprinzătoare în care sunt expuse ideile. Din acest punct de vedere, pot fi comparate cu operele lui Thales, Heraclit, Pitagora, Anaxagora și Hipocrat.

Paracelsus a fost urmat de mulți discipoli devotați. Însă el a avut și mulți dușmani, deoarece combătuse și înlăturase mentalitatea învechită a medicilor ortodocși și a filozofilor speculativi din acele timpuri; a venit cu idei noi, care nu au fost bine primite și și-a apărat modul de gândire într-un mod mai degrabă agresiv decât elegant.

Ca medic, Paracelsus s-a arătat mult superior colegilor săi de breaslă, obținând vindecări miraculoase cu pacienți ce fuseseră declarați incurabili de către doctori cu renume – fapt dovedit de Erasmus din Rotterdam, un învățat renumit și un martor scrupulos. Printre asemenea pacienți s-au numărat nu mai puțin de optsprezece prinți, cărora cei mai vestiți medici le-au aplicat tratamente rămase fără rezultat. La vârsta de treizeci și trei de ani, Paracelsus era deja obiectul admirației profanilor, dar și-a atras mânia medicilor fiindcă îi trata fără plată pe mulți din clasele inferioare, în timp ce colegii săi de breaslă le pretindeau onorarii exagerat de mari.

El nu a dobândit cunoștințe stând confortabil și studiind, așa cum fac cei mai mulți oameni de știință, ci a cutreierat toată țara pe jos, mergând oriunde se aștepta să găsească ceva folositor:

„Am plecat în căutarea artei mele punându-mi deseori viața în pericol. Nu mi-a fost rușine să învăț ceea ce mi s-a părut folositor chiar de la vagabonzi, călăi și bărbieri. Noi știm că un îndrăgostit va străbate o cale lungă pentru a întâlni femeia adorată; cu atât mai mare va fi dorința îndrăgostitului de înțelepciune de a pleca în căutarea divinei sale iubite!”

(*Paragranum*: Prefață).

În alt tratat, Paracelsus adaugă:

„Cunoașterea pe care suntem îndreptățiți să o căpătăm nu este limitată la hotarele țării noastre și nu vine după noi, ci așteaptă să pornim noi înșine în căutarea ei. Nimeni nu devine un maestru al practicării profesiei sale în propria-i casă și nici nu va găsi un profesor într-ale secretelor Naturii în cotloanele camerei sale.

Trebuie să căutăm cunoașterea acolo unde este de așteptat s-o găsim; atunci de ce ar trebui disprețuit omul care pleacă în căutarea ei? Cei care rămân acasă poate că vor duce o viață mai ușoară și vor ajunge la o stare materială mai bună decât aceia care călătoresc dintr-un loc într-altul, dar eu niciodată nu voi dori să trăiesc confortabil și nici să mă îmbogățesc. Fericirea este mai bună decât bogăția și fericit este acela care umblă de colo-colo, neavând asupra lui nimic căruia să-i poarte de grijă.

OPVS PARAMIRVM:

AVREOLI THEOPHRASTI

von Hohenheim / geboren zu den Einsiedlern

Gemacht in den Ehren des Ehrwürdigen / Hochge-

lehrten Herrn Joachim von Wade / Doc-

tors vnd Burgermeisters zu

Sanct Gallen.

Das erste Buch.

Deweil ohn erkandtnuß
 der Anfang / vnd der dingen / so be-
 fohlen sind / nichts kan gründlich
 erkande werden / So gebürt sich zu
 beschreiben dz werck Paramirum,
 dir Doctor Joachim von Wade
 zu sonderen Ehren / der du sonder-
 lich fürderst ein jedlichen weg / der
 zu der Warheit gehet / vnnnd die so
 darinn wandlen : Ist billich ein solchen fürzunehmen / Nems-
 lich setzt / zubewegen die Irtsal / betreffende die Arzney / deren
 du nit der wenigist vnser Vatterlandes der Eydnosschafft
 vor allen Arzten erscheineest / vñ tregst den gebürlichen Palm
 dich sonderlich zu einen Richter hierin zuhaben : denn ich dich
 vnpartheyisch hierin verhoff vnnnd weiß / den nit rewet zuuer-
 lassen den Irtsal / vnd anzuhanen der warheit. Auff welchs
 ich geursacht wirdt / das ich solchs an dir anseh / vnd mein zeit
 zu Sanct Gallen / die ich jetzt verzeer / nicht vergeblich hinloß
 gahn / vnd dein Lob vnd Erkandtnuß in den Natürlichen dings
 gen aufferweck zum vrtheil / das deiner vnd meiner vnverges-
 sen werd / bey meniglichen so der Arzney unterworffen sind.
 Dann du der da nit allein ein Erhalter / vnd nicht das wenigst
 gliedt / erfunden wirst in auffnehmen der Warheit / vnnnd die
 zusürdern / betreffende das Ewig : Also nicht weniger auch er-

OPUS PARAMIRUM

AL LUI AUREOLUS THEOPHRASTUS VON
HOHENHEIM, NĂSCUT ÎN EINSIEDELN,
SCRIS ÎN CINSTEA ONORABILULUI ÎNVĂȚAT
JOACHIM VON WATT,
MEDIC ȘI PRIMAR ÎN ST. GALLEN

Cartea întâi

În măsura în care nimic nu poate fi înțeles fără o cunoaștere a începuturilor și a lucrurilor necesitate de acestea, este potrivit să închin această carte numită *Paramirum* în cinstea voastră, doctore Joachim von Watt, fiindcă numai dumneata susții fiecare drum ce duce spre adevăr, precum și pe aceia care îl străbat.

Într-adevăr, este potrivit să alegem o astfel de cale acum pentru a clarifica erorile medicale, fiindcă medicina este un domeniu în care laurii purtați de tine sunt binemeritați, tu fiind prețuit în rândul medicilor patriei noastre, Confederația elvețiană: de aceea, tu ești pe bună dreptate indicat ca judecător al acestor subiecte. Fiindcă mă aștept și știu că nu ești partinitor în astfel de lucruri, din moment ce nu ești interesat nici de evitarea erorii și nici de agățarea de adevăr.

Prin urmare, sunt hotărât să mă opresc asupra acestor chestiuni din respect pentru tine și să nu pierd zadarnic timpul pe care îl petrec acum în St. Gallen, ci mai curând să stârnesc laude și recunoaștere pentru tine în chestiunile naturale, astfel încât tu și cu mine să nu fim dați uitării în rândul celor mulți care slujesc medicina. Într-adevăr, tu, care nu ești doar un păstrător al adevărului și nu ești cel mai neînsemnat părtaș la adevăr și la afirmarea acestuia în raport cu ceea ce este

veșnic – tu nu ar trebui să fii socotit un păstrător mai puțin însemnat al adevărului în probleme ce țin de corpul în care sălășluiește ceea ce este veșnic.

De aceea, pe bună dreptate îți dedic ție această operă paramirană a mea, care începe după cum urmează.

CAPUT PRIMUM

[Cele trei elemente constitutive ale ființei omenești.

Focul și importanța lui: este esență a lucrurilor, sursă a cunoașterii și element de verificare a artei medicului.]

Înainte de toate, medicul trebuie să știe că ființa omenească este alcătuită din trei substanțe. Căci, deși ființa omenească a fost făcută din nimic, aceasta este totuși făcută în ceva: acel ceva este împărțit în moduri. Acestea trei alcătuiesc întreaga ființă omenească și sunt însăși ființa omenească și ea este acestea [trei]; de la ele și în ele ființa omenească își are tot binele și tot răul cu privire la *physicum corpus*.

De aici rezultă că medicul ar trebui să știe distribuția acestora și să le recunoască alcătuirea, păstrarea și descompunerea. Căci din acestea trei se constituie întregul, jumătatea și cea mai mică parte a sănătății și a bolii, prin aceasta stabilindu-se cât de mare este și cât de multă sănătate predomină, precum și echilibrul bolii. Căci medicul nu trebuie să nege că boala ține de echilibru, de număr și de măsură¹.

Situația fiind de acest astfel, trebuie mai întâi prezentată sursa tuturor acestor lucruri: din ce se nasc ele. Acesta este cel mai necesar subiect în vederea introducerii și trebuie astfel

¹ Cf. Iov 28:25; Înt. 11:20.

abordat primul. În plus, moartea intră de asemenea în proces când se ia viața de la cele trei, a căror legătură este viața și ființa omenească. În consecință, din aceste trei substanțe purced toate cauzele, originile și toată înțelegerea bolilor, precum și semnele, naturile și proprietățile lor și orice altceva ar avea nevoie să știe medicul.

Prin urmare, este necesar ca cele trei lucruri să fie recunoscute de către medic și să fie înțelese în toate proprietățile lor, ce sunt și cum însănătoșesc sau îmbolnăvesc oamenii. Căci ține de domeniul unui singur corp de cunoaștere faptul de a ști dacă ființa omenească este sănătoasă și cum este sau cum devine bolnavă. Fiindcă așa cum boala se naște din sănătate, la fel și sănătatea se naște din boală. Din acest motiv, medicul trebuie să știe nu doar originea bolii, dar și modul în care se reface sănătatea. Însă, medicii au făcut din lumina naturii un lucru netrebuincios, falsificând-o; ei nu au înțeles cele trei substanțe ale naturii, ci în schimb, au respins [natura] și s-au agățat de explicația oferită de propriile lor minți, plâsmuind fără lumina naturii.

S-a petrecut astfel, în ciuda faptului că niciun medic nu poate stabili temeiul bolii sau chiar al ființei omenești fără o mărturie suficientă din partea luminii naturii. Lumina este lumea cea mare¹. Căci așa cum aurul este trecut prin foc a șaptea oară, tot astfel și medicul trebuie să fie încercat prin foc a șaptea oară și chiar de mai multe ori. Adică focul încearcă cele trei substanțe și le înfățișează imaculate și limpezi, pure și curate. Ceea ce înseamnă că, dacă focul nu este folosit, nu rezultă nimic încercat sau dovedit. Focul lămurește toate

¹ Adică *Macrocosmosul*.

lucrurile¹. Adică atunci când impuritatea a dispărut, rămân cele trei substanțe. Medicul este încercat, dar nu ca el să fie pârjolit, ci mai curând arta, teoria și practica lui sunt botezate prin foc². Fiindcă lucrurile acestea nu se arată ochilor celor ce lucrează pământul: ele nu pot fi percepute în felul acesta. De aceea, focul aduce la vedere ceea ce este ascuns³: acesta este modul în care *scientia* medicinei ar trebui să avanseze.

Rezultă așadar că Dumnezeu a creat medicina⁴: din acest motiv aceasta stăruie prin foc. Astfel, Dumnezeu l-a creat și pe medic, ca el să se nască prin foc. Într-adevăr, medicul este născut prin medicină, nu prin sine: de aceea, el trebuie să treacă încercarea naturii, o încercare ce presupune lumea și tot ce aceasta cuprinde. Iar tot ceea ce îl învață natura el trebuie să încredințeze înțelepciunii sale și să nu caute nimic în propria sa înțelepciune, ci doar în lumina naturii, iar apoi să deșarte această învățătură în pivnița aceluiași depozitar.

Medicul este vădit cu operațiile sale, iar natura este și ea vădită, nu ascunsă. În același fel, cauzele sănătății și bolii trebuie să fie vădite și nu ascunse. De aceea este nevoie mai întâi de foc, în care lucrurile ascunse se fac văzute. Din această vădire se naște *scientia* medicinei, fiindcă aceasta stă mărturie în consecință. În măsura în care medicul își ia ființa din medicină – fără de care nu și-ar putea-o lua, iar aceasta este mai veche decât el, iar el provine din ea și nu invers –, el trebuie să o contemple și să învețe de la ceea ce îl face pe

¹ Cf. I Cor. 3:12-15.

² Cf., „[Iisus] vă va boteza cu Duh Sfânt și cu foc” (Mat. 3:11).

³ Cf. I Cor. 3:13; 4:5.

⁴ Cf. Sir. 38:1-2: „Cinstește pe doctor cu cinstea ce i se cuvine, că și pe el l-a făcut Domnul. Că de la Cel Preaînalt este leacul și de la rege va lua dar”.

el și nu de la sine însuși. Astfel, înțelepciunea, arta, teoria, practica etc. medicului rezidă în însăși natura remediului, nu în medic. Cu aceasta, s-au spus destule împotriva erorii care nu este fundamentată în natură și care este mărturisită și demonstrată doar în modul prezentat aici. Fiindcă magistrul rezidă în foc, iar nu în elev.

Însă ceea ce urmează ar trebui să fie și mai lesne de înțeles. Nu există nimic în ființa omenească care să o transforme într-un medic, chiar dacă posedă *praeclarum ingenium*¹: fiindcă ea nu posedă încă nicio artă. Ea este goală precum un cufăr sau un recipient bine asamblat, care este neumplut, dar este potrivit pentru reținerea oricărui lucru pus în el, precum comoara câștigată prin mâinile noastre. Astfel, *praeclarum ingenium* este lipsit de orice experiență sau artă sau înțelepciune medicală. Însă toate cele pe care le învățăm și le experimentăm le păstrăm în acest depozit și le folosim la timpul lor.

Acum, să luăm în considerare două exemple ca să îl înțelegem și mai bine pe medic. Un exemplu este acesta. Gândiți-vă la un sticlă – de la cine și-a căpătat el arta? Nu de la el însuși: propria rațiune nu este capabilă să ajungă la așa ceva. Însă de îndată ce acesta a luat obiectele artei sale și le-a aruncat în foc, lumina naturii i-a arătat sticla. Artă a fost cuprinsă în acele recipiente. La fel este și în cazul medicului. Astfel, urmează al doilea exemplu. Un tâmplar clădește o casă: el poate plăsmui aceasta singur, din propria sa înțelepciune, dacă are lemn și o secură. Însă medicul nu poate face la fel. Deși el are medicina și un pacient, el încă nu posedă *scientia* și cunoașterea lucrurilor necesare.

¹ *Ingenium*: talent, deșteptăciune, intelect, inspirație, îndemânare.